

**МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“ДЕРЖАВНИЙ АГРОЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”**

ШВЕЦЬ Тетяна Василівна

УДК 334.732:631.115.8 (091)

**ФОРМУВАННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ОБСЛУГОВУЮЧИХ
КООПЕРАТИВІВ ПРИ СІЛЬСЬКИХ ГРОМАДАХ**

**Спеціальність 08.07.02 – економіка
сільського господарства і АПК**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Житомир – 2006

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Державному вищому навчальному закладі “Державний агроекологічний університет” Міністерства аграрної політики України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Зіновчук Віталій Володимирович,
Державний вищий навчальний заклад
“Державний агроекологічний університет”,
завідувач кафедри зовнішньоекономічної
діяльності підприємств

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Горбонос Федір Володимирович,
Львівській державний аграрний університет,
завідувач кафедри економічної теорії

кандидат економічних наук, доцент
Пантелеймоненко Андрій Олексійович,
Полтавській університет споживчої кооперації
України, доцент кафедри кооперації

Провідна установа: Національний науковий центр
“Інститут аграрної економіки” УААН, відділ
підприємництва, м. Київ

Захист дисертації відбудеться 16 січня 2007 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 14.083.02 у Державному вищому навчальному закладі “Державний агроекологічний університет” Міністерства аграрної політики України за адресою: 10008, м. Житомир, Старий бульвар 7, ауд. 55.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Державного вищого навчального закладу “Державний агроекологічний університет” Міністерства аграрної політики України за адресою: 10008, м. Житомир, Старий бульвар 7.

Автореферат розісланий “13” грудня 2006 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук,
доцент

В. П. Якобчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В системі трансформаційних перетворень аграрного сектора економіки чільне місце належить становленню та розвитку обслуговуючих кооперативів при сільських громадах як важливої складової інфраструктури аграрного ринку. Останнім часом процес створення таких кооперативів помітно активізувався, що пояснюється як початком процесу розбудови кооперативних форм господарювання, так і усвідомленням об'єктивної необхідності об'єднання дрібних сільськогосподарських товаровиробників в умовах зростаючої конкуренції на ринку. Відродження і становлення обслуговуючої кооперації в аграрному секторі належить до перспективних напрямів розвитку національної економіки і є однією із об'єктивних умов подолання кризових явищ. Крім того, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи виконують важливі соціальні функції, компенсуючи несприятливі наслідки ринкової трансформації економіки. На даному етапі принципово важливо використати переваги кооперативів такого типу, які мають унікальні можливості для соціального відродження та розвитку сільської громади.

Водночас процес становлення та діяльності кооперативів при сільських громадах відбувається із значними труднощами, що зумовлено рядом об'єктивних та суб'єктивних причин. Саме тому науковий пошук шляхів ефективного функціонування обслуговуючих кооперативів при сільських громадах, а також розробка науково-обґрунтованих напрямів економічного і соціального розвитку цих кооперативів обумовило вибір теми даного дисертаційного дослідження.

Теоретико-методологічним проблемам розвитку сільської кооперації присвячено наукові праці класиків кооперативної думки – М. Туган-Барановського, О. Чаянова, Б. Мартоса, О. Анциферова, І. Витановича, С. Подолинського. Важливий внесок у розвиток сучасної теорії та практики кооперації зроблено вітчизняними економістами-аграрниками: П. Березівським, Ф. Горбоносом, В. Зіновчуком, О. Крисальним, М. Маліком, О. Могильним, Л. Молдаван, О. Пантелеймоненком, Г. Черевком, а також російськими дослідниками – І. Буздаловим, В. Мартиновим, О. Серовою, Г. Шмельовим та ін. Незважаючи на велику кількість і різноплановість досліджень недостатньо вивченими залишаються висвітлення суті та ознак кооперативів при сільських громадах, передумов створення, стратегічних орієнтацій кооперативів такого типу, а також визначення їх соціально-економічної місії. Саме ці питання обумовили необхідність проведення окремого дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Державного агроекологічного університету за темою: “Розробити і обґрунтувати стратегічні напрями та пріоритети пореформеного розвитку аграрного сектора Північно-Західного регіону України” (номер державної реєстрації 0104U008697).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення організаційно-економічних засад функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів при сільських громадах. Відповідно до поставленої мети в роботі вирішувались наступні завдання:

- уточнити понятійний апарат проблеми дослідження, зокрема трактування поняття сільської кооперації;
- визначити передумови виникнення, суть та функції сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів при сільських громадах;
- на основі аналізу діяльності обслуговуючих кооперативів при сільських громадах ідентифікувати основні причини, що стримують розвиток кооперативного сектора на селі та визначити шляхи розв'язання проблеми ресурсного забезпечення кооперативного сектора;
- розробити економіко-математичну модель оптимізації виробничої структури і планування діяльності обслуговуючих кооперативів при сільських громадах та обґрунтувати їх стратегічні орієнтації;
- обґрунтувати науково-методичні засади моніторингу та прогнозування розвитку обслуговуючих кооперативів при сільських громадах.

Об'єктом дослідження є процес становлення і розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів при сільських громадах у Північно-Західному регіоні України. **Предметом дослідження** є сукупність теоретико-методологічних і практичних аспектів функціонування та розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів при сільських громадах.

Методи дослідження. Методологічною та теоретичною основою дисертаційної роботи є *діалектичний метод пізнання та системний підхід* до вивчення фундаментальних положень економічної науки стосовно розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації.

За допомогою *абстрактно-логічного методу*, зокрема *прийомів аналогії та співставлення, індукції й дедукції* уточнено поняття “сільська кооперація”, а також сформульовано загальні висновки та висновки до розділів. Для визначення проблем, що стримують розвиток кооперативів при сільських громадах, та окреслення шляхів їх подолання застосовано метод *аналізу і синтезу*. При аналізі сучасного стану та тенденцій розвитку особистих селянських господарств й обслуговуючих кооперативів при сільських громадах використано *статистико-економічний* метод, зокрема його прийоми – *графічний, порівняння, індексний* тощо. В аналітичній частині роботи за допомогою *монографічного* методу та методу *соціологічних опитувань* проведено обстеження діяльності окремих сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів при сільських громадах. Із застосуванням методу *крос-табуляції* встановлено зв'язок між збільшенням реальних доходів членів-власників та спрямуванням кооперативами коштів на утримання об'єктів соціальної сфери сільської територіальної громади.

За допомогою методу *кореляційно-регресійного* аналізу з використанням прикладних комп'ютерних програм статистичної обробки інформації визначено вплив виробничого потенціалу сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів при сільських громадах на обсяги наданих послуг та виявлено вплив організації маркетингової діяльності на обсяги реалізації продукції. В результаті застосування *SWOT-аналізу* досліджено чинники внутрішнього та зовнішнього маркетингового середовища, що стало основою для вибору стратегічних орієнтацій обслуговуючих кооперативів. Розробку методичних засад оптимізації виробничої структури і планування діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів при сільських громадах виконано за допомогою *економіко-математичного моделювання*. При здійсненні прогнозних розрахунків подальшого розвитку кооперативів такого типу використано метод *екстраполяції рядів динаміки*. Застосування *групової дисперсії* дало змогу розрахувати поваріантний прогноз функціонування обслуговуючих кооперативів при сільських громадах.

Інформаційна база дослідження. Інформаційними джерелами дослідження були відповідні Закони України, Укази Президента України, офіційні матеріали Державного комітету статистики України, оперативна інформація Міністерства аграрної політики України, Головних управлінь агропромислового розвитку Житомирської, Волинської та Рівненської облдержадміністрацій, власні матеріали соціологічних досліджень, первинна документація сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів при сільських громадах, періодичні видання, праці вітчизняних і зарубіжних вчених-аграрників та фахівців з проблеми дослідження, а також інформаційні ресурси світової комп'ютерної інформаційної мережі *Internet*.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:

вперше:

- обґрунтовано стратегічні орієнтації сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів при сільських громадах, зокрема запропоновано напрями диверсифікації їх діяльності, шляхи залучення до вертикальних інтеграційних процесів, можливості взаємодії з іншими складовими та елементами інфраструктури аграрного ринку;
- розроблено методичні засади оптимізації виробничої структури і планування діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на основі комплексного аналізу потреб членів-власників у послугах, ресурсного забезпечення кооперативу та існуючої кон'юнктури ринку агросервісних послуг;

уточнено:

- визначення сутності сільської кооперації як вищої форми самоорганізації та самоврядування господарської діяльності власників особистих селянських і фермерських господарств, соціально-економічна природа якої полягає у комплементарності задоволення сільськогосподарських, споживчих та кредитних потреб селян;
- організаційно-економічні передумови і особливості створення та розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів при сільських

громадах в умовах формування різноукладності аграрного сектора на пореформеному етапі;

дістали подальшого розвитку:

- визначення альтернативних джерел фінансового забезпечення обслуговуючих кооперативів при сільських громадах на засадах коеволюційного розвитку обслуговуючих кооперативів та кредитних спілок, а саме, запропоновано систему мікрокредитування членів-власників за принципом “позикових кіл”, ефективність якої забезпечується тристоронніми відносинами “кредитор-група-позичальник”;
- пропозиції щодо удосконалення системи інформаційно-консультаційного забезпечення кооперативів при сільських громадах шляхом створення дорадчих служб, поліпшення інформаційно-комунікаційного середовища та посилення демократичних засад управління, закладених в економічній природі кооперативних організацій;
- обґрунтування необхідності моніторингу функціонування обслуговуючих кооперативів при сільських громадах для оцінки наявності та ефективності використання їх ресурсного потенціалу, дотримання фундаментальних кооперативних принципів, виконання функцій соціального захисту та підвищення рівня життя сільського населення.

Практичне значення одержаних результатів. Результати представленого наукового дослідження використовуються для забезпечення поступального розвитку кооперативів при сільських громадах Житомирської області. Рекомендації автора щодо удосконалення механізму формування і функціонування кооперативів такого типу, обґрунтування доцільності надання фінансової безповоротної допомоги для покращання матеріально-технічної бази кооперативів при сільських громадах прийнято до впровадження (довідка Житомирської обласної ради 30.01.2006/г-5-19/106). Рекомендації щодо оптимізації напрямів діяльності та організаційно-виробничої структури використано у плануванні діяльності обслуговуючого кооперативу “Жубровицький” Олевського району Житомирської області (довідка кооперативу “Жубровицький” № 56 від 15.09.2006 р.). Пропозиції щодо розбудови мережі сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів при сільських громадах прийнято до впровадження в Овруцькому районі Житомирської області (довідка Управління сільського господарства і продовольства Овруцької райдержадміністрації № 206 від 24.07.2006 р.). Теоретичні узагальнення та практичні аспекти становлення та функціонування кооперативів при сільських громадах використовуються у Державному вищому навчальному закладі “Державний агроєкологічний університет” при викладанні дисциплін “Сільськогосподарська кооперація”, “Організація агробізнесу та підприємництва” для підготовки студентів з економічних спеціальностей (довідка № 916 від 31.10.2006 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є завершеною роботою автора. Наведені у дисертації результати наукових досліджень є особистими розробками і повністю належать автору. З наукових праць, опублікованих у співавторстві,

використано лише ті положення, які є результатом особистих досліджень здобувача.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати, викладені в дисертації, доповідалась на III Міжнародній науково-практичній конференції “Динаміка наукових досліджень 2004” (м. Дніпропетровськ, 2004 р.); Міжнародній науково-теоретичній конференції “Сталий розвиток аграрного сектора економіки” (м. Харків, 2004 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Проблеми суспільних трансформацій України в умовах транзитивного розвитку” (м. Житомир, 2004 р.); Міжнародній науково-теоретичній конференції “Методичні основи сучасного дослідження в аграрній економіці” (м. Житомир, 2005 р.); Міжнародному Форумі молодих вчених “Ринкова трансформація економіки постсоціалістичних країн” (м. Харків, 2005 р.); міжфакультетських науково-практичних конференціях молодих вчених Державного агроекологічного університету “Формування стратегії регіонального АПК” (м. Житомир, 2005 і 2006 рр.); XII Міжнародній науково-теоретичній конференції “Сучасний стан та проблеми інноваційного розвитку держави” (м. Луцьк, 2006 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження опубліковано у 14 наукових працях загальним обсягом 3,6 д. а., у т. ч. 9 одноосібних статей у фахових виданнях обсягом 2,6 д. а.

Обсяг і структура дисертаційної роботи. Робота викладена на 195 сторінках комп’ютерного тексту, складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (205 найменувань), містить 49 таблиць, 20 рисунків і 20 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, ступінь вивченості проблеми, визначено мету, основні завдання, об’єкт, предмет та методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення отриманих наукових результатів, подається їх впровадження в практику.

У першому розділі – **“Теоретичні засади функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів при сільських громадах”** – узагальнено основні підходи до визначення сутності сільської кооперації, проведено ретроспективний аналіз еволюції її організаційних форм, уточнено й доповнено тлумачення сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу при сільській громаді (надалі – кооператив при сільській громаді), розглянуто передумови становлення та функції кооперативів такого типу, розроблено типологію основних проблем їх становлення та функціонування.

В економічній аграрній науці існують різні тлумачення сутності сільської кооперації. На основі аналізу та дослідження існуючих в науковій літературі трактувань пропонується авторське тлумачення, а саме, сільська кооперація – це вища форма самоорганізації сільськогосподарських товаровиробників, що функціонує на демократичних засадах та орієнтована на задоволення сільськогосподарських, споживчих та кредитних потреб товаровиробників.

Однією із складових сільської кооперації є сільськогосподарська обслуговуюча кооперація, основною структурною одиницею якої є кооператив. Нині дедалі більшого поширення набувають обслуговуючі кооперативи при сільських громадах, що створюються дрібними сільськогосподарськими товаровиробниками – власниками особистих селянських та невеликих фермерських господарств, які мають подібний матеріально-технічний стан, спільні господарські проблеми та однакову мотивацію вступу до кооперативу. Встановлено, що створення кооперативів при сільських громадах можливе за наявності у суспільстві певних передумов (рис. 1).

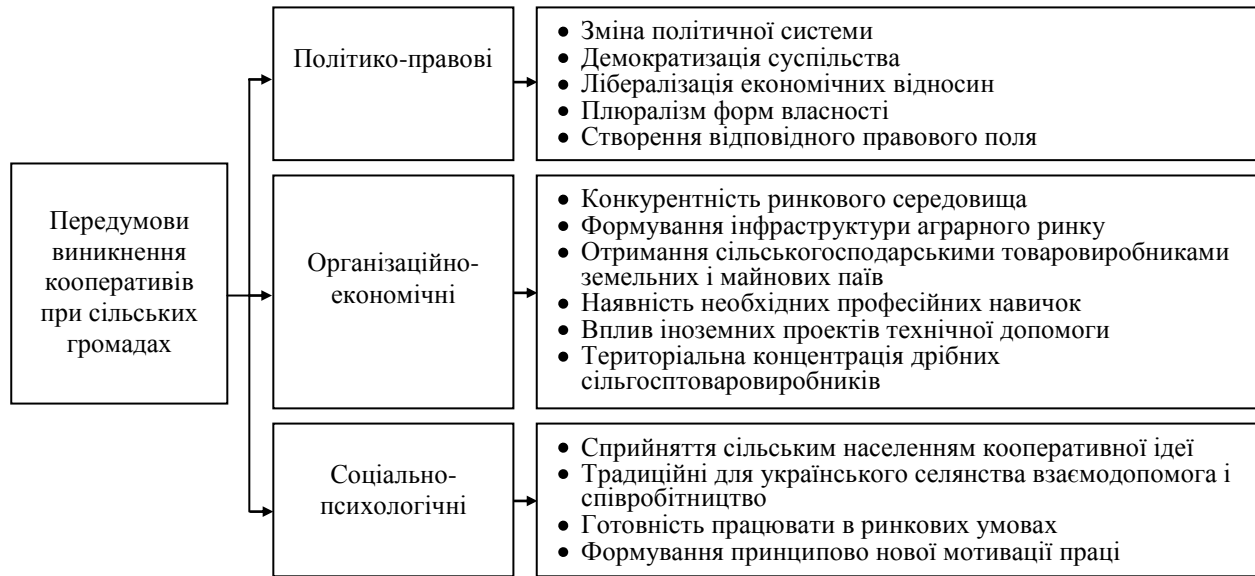

Рис. 1. Основні передумови виникнення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів при сільських громадах

Кооперативи при сільських громадах є одним із найперспективніших елементів інфраструктури аграрного ринку з огляду на те, що вони є підприємствами особливого типу. Специфіка їх підприємницької діяльності полягає в тому, що вона не націлена на отримання прибутку, а здійснюється для задоволення економічних і соціальних інтересів своїх членів. Членство кооперативів такого типу в агроторгових домах, а через них у біржовій торгівлі сприятиме перетворенню дрібних товаровиробників на рівноправних суб'єктів ринку, підвищить конкурентоспроможність продукції їх членів-власників.

За ринкових умов економічна сутність сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу пов'язана із можливістю надання клієнтам-власникам необхідних послуг за собівартістю, збільшення доходів членів кооперативу, розподілу економічних ризиків та координації дій членів кооперативного об'єднання, безпосередньою участю кооперативів у створенні конкурентного середовища на аграрному ринку. В результаті такого процесу зростають масштаби економічної діяльності кооперативів при сільських громадах, збільшуються обсяги наданих ними послуг, розширюється сфера їх діяльності. Незважаючи на пріоритетність економічних функцій кооперативи при сільських громадах за будь-якого рівня їх розвитку повинні надавати належного значення й соціальній функції, оскільки вони є комплементарними.

Двосторонній зв'язок між економічною і соціальною функцією проявляється у тому, що з одного боку, соціальна функція може здійснюватися за ефективної економічної діяльності кооперативу, з іншого, – відтворення трудових ресурсів як основної складової ресурсного потенціалу кооперативів при сільських громадах значною мірою визначатиметься соціально орієнтованою діяльністю кооперативу.

У другому розділі – **“Стан особистих селянських господарств та необхідність розвитку їх кооперації”** проаналізовано тенденції та сучасний рівень розвитку особистих селянських господарств, обґрунтовано необхідність розвитку їх кооперації, досліджено економічні та організаційні засади формування і функціонування кооперативів при сільських громадах, визначено основні проблеми їх діяльності.

За роки реформ в аграрному секторі економіки України відбулися докорінні зрушення як у відносинах власності, так і формах господарювання. Внаслідок цих перетворень змінилась роль особистих селянських господарств (далі – ОСГ). В умовах економічної нестабільності вони набули непересічного економічного та соціального значення, оскільки їх функціонування значною мірою сприяє розв'язанню проблеми зайнятості сільського населення як основного джерела формування сімейного бюджету, підтримки продовольчої безпеки в Україні та в цілому найважливішої складової укладу життя селян. Водночас виробництво в ОСГ ще й досі є малоефективним та незахищеним на конкурентних ринках сільськогосподарської продукції. В результаті дослідження встановлено, що за останні п'ять років обсяги виробництва сільськогосподарської продукції в особистих селянських господарствах Північно-Західного регіону збільшилися, в т. ч. у Житомирській області на 17,9 %, у Волинській та Рівненській областях на 12,8 % та 22,3 % відповідно. Частка особистих селянських господарств у загальному виробництві валової продукції залишається високою – в Житомирській області понад 70,0 %, у Волинській та Рівненській областях – 80,7 % та 82,2 % відповідно. Найактуальнішими проблемами розвитку дрібних приватних господарств є дефіцит обігових коштів і низький рівень ресурсної підтримки малого бізнесу; нерозвиненість ефективної системи закупівлі, зберігання та реалізації виробленої ними продукції; низька продуктивність праці через відсутність сучасних технологій; обмежений доступ до інформаційних ресурсів. Вихід із ситуації, що склалася, вбачається в об'єднанні ресурсів дрібних товаровиробників на кооперативних засадах.

Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи при сільських громадах досліджуваного регіону почали створюватися з 2000 р., після прийняття Указу Президента України “Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку”. На підтримку даного Указу Житомирською обласною радою було прийнято “Програму розвитку особистих підсобних господарств на 2000-2003 рр.”. Одним із пунктів програми передбачено створення на селі обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів як вагомого елемента інфраструктури аграрного ринку. Аналогічні зрушення відбулися й в інших областях регіону дослідження. На кінець 2004 р. кількість

кооперативів при сільських громадах зростає і становила, відповідно в кожній області, 53, 23 та 15 кооперативів, з них фактично діючих, відповідно, 46, 17 та 12 (рис.2).

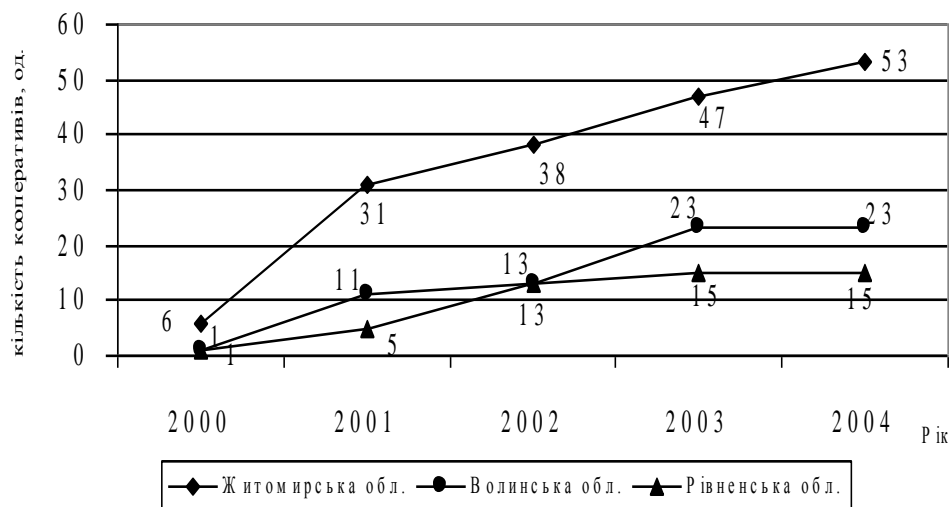

Рис. 2. Динаміка розвитку обслуговуючих кооперативів при сільських громадах в Північно-Західному регіоні

З метою вивчення сучасного стану та основних проблем функціонування обслуговуючих кооперативів при сільських громадах проведено соціологічне дослідження 63 кооперативів даного регіону, що склало 84 % від їх загальної кількості. Спеціально розроблені анкети передбачали блоки питань з дослідження діяльності кооперативів такого типу, а саме напрями діяльності, членство в кооперативі та пайові відносини, управління, формування матеріально-технічної бази, ведення господарської діяльності, оподаткування та фінансове забезпечення, соціальні функції, державна підтримка та планування.

Встановлено, що обслуговуючі кооперативи при сільських громадах є, в основному, багатофункціональними, оскільки охоплюють кілька видів діяльності і надають різні види послуг своїм клієнтам-власникам. Найбільшу питому вагу в загальному обсязі наданих послуг мають послуги з обробки земельних ділянок власників особистих селянських господарств, що складають в Житомирській, Волинській та Рівненській областях відповідно 59 %, 84,6 % та 90 %. Для кооперативів Житомирської та Волинської областей характерним є надання послуг з обробки земельних ділянок, послуг із заготівлі, переробки сільськогосподарської продукції, матеріально-технічного постачання, ветеринарного та маркетингового обслуговування. Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи при сільських громадах Рівненської області спеціалізуються на окремих видах діяльності, зосереджуючись на послугах із збирання та зберігання врожаю, подальшій його переробці. Третина кооперативів регіону надають послуги з реалізації продукції.

Спостерігається стійка тенденція збільшення загальних обсягів наданих кооперативами послуг (табл. 1). Зокрема, в 2004 р. порівняно з 2002 р. було надано послуг у 2,5 рази більше, в т. ч. членам-власникам у 2,2 рази. Результативніше функціонують обслуговуючі кооперативи Житомирської

області, кожному з членів яких було надано в середньому послуг на 382,7 грн. В кооперативах при сільських громадах послуги надаються переважно власним членам (84 %), що повною мірою відповідає концепції кооперативного підприємства і Закону України “Про сільськогосподарську кооперацію”.

Таблиця 1

**Основні показники функціонування кооперативів при сільських громадах
Північно-Західного регіону, 2002-2004 рр.**

Показник	Область								
	Житомирська			Волинська			Рівненська		
	2002	2003	2004	2002	2003	2004	2002	2003	2004
Кількість членів кооперативів, чол.	1579	1869	2195	1505	1531	1537	339	876	883
Надано послуг, тис. грн. всього	424,7	651,4	967,3	225,2	295,6	394,4	122,0	311,8	333,4
в т. ч. членам кооперативу	374,4	558,3	840,0	190,0	245,3	325,0	97,6	250,4	274,6
у % до загального обсягу послуг	89,0	86,0	87,0	84,4	83,0	82,4	80,0	80,3	82,4
Надано послуг на одного члена кооперативу, грн.	237,0	298,7	382,7	126,2	160,2	211,5	287,9	285,8	311,0

Дослідивши динаміку членства власників ОСГ в кооперативах при сільських громадах, встановлено, що в регіоні в цілому, так і в розрізі областей, зокрема, зросла кількість дійсних членів кооперативів. Цьому сприяло як створення нових кооперативів, так і залучення нових членів до вже існуючих кооперативних організацій. Водночас кількість асоційованих членів є незначною, що пов'язано з недосконалістю інституту асоційованого членства та нерозумінням його сутності самим селянством. Наприклад, в деяких випадках до асоційованих членів респонденти відносять дійсних членів кооперативу, а до складу членів кооперативу – лише засновників.

Найбільшу увагу в процесі аналізу діяльності кооперативів при сільських громадах було зацентровано на проблемах, що стримують їх розвиток. Весь масив виявлених чинників, що негативно впливають на функціонування кооперативів такого типу, варто розділити на зовнішні та внутрішні. Зовнішні перешкоди пов'язані з недосконалістю регуляторного середовища. Особливе занепокоєння у респондентів викликають проблеми, пов'язані з нестабільністю загальних економічних та правових умов розвитку обслуговуючих кооперативів. З-поміж проблем внутрішнього характеру найсуттєвішими є: низький рівень фінансового (66,7 %), матеріально-технічного та інформаційного (57,1 %) забезпечення обстежених кооперативів; відсутність спеціалістів зі збуту (функції управління маркетингом в кооперативах при сільських громадах покладають на голову кооперативу (50,0 %) та виконавчого директора (45,0 %)); недостатньо розвинута збутова діяльність (31,7 %); обмежений асортимент послуг (25,4 %). Ідентифікація проблем розвитку кооперативів при сільських громадах зумовила напрями пошуку шляхів їх розв'язання.

У третьому розділі – “Основні напрями розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів при сільських громадах” – визначено стратегічні орієнтації кооперативів при сільських громадах; запропоновано економіко-математичну модель оптимізації виробничої структури і планування діяльності кооперативів такого типу; розкрито напрями покращання їх фінансово-кредитного та інформаційно-консультаційного забезпечення; обґрунтовано пропозиції щодо необхідності проведення моніторингу функціонування обслуговуючих кооперативів та розроблено поваріантний прогноз їх розвитку.

З огляду на перспективи економічного розвитку загал кооперативів при сільських громадах є неоднорідним. Значна їх частина за результатами діяльності не забезпечують доходів членам-власникам, певна частина спроможна забезпечити мінімальні доходи і лише деякі кооперативи постійно збільшують обсяги наданих послуг. Попри таку неоднорідність розв’язання проблеми функціонування кооперативів такого типу лежить в площині економічно обґрунтованого вибору стратегії. В залежності від економічного стану кооперативів ними може бути обрано стратегії виживання, стабілізації або зростання (табл. 2).

Таблиця 2

Стратегічні орієнтації кооперативів при сільських громадах

Різновид базової стратегії	Критерії вибору стратегії	Заходи імплементації стратегії
Зростання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Темпи зростання кооперативів при сільських громадах 2. Отримання прибутку членами-власниками від маркетингових заходів 3. Контроль за реалізацією, в т. ч. через роздрібні магазини 4. Збільшення обсягів та асортименту послуг 5. Розширення ринків збуту продукції 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Багатовекторна диверсифікація діяльності 2. Вертикальна інтеграція 3. Взаємодія кооперативів з іншими елементами інфраструктури аграрного ринку 4. Інтеграція сільськогосподарської та кредитної кооперації 5. Вступ до представницьких кооперативних організацій
Стабілізація	<ol style="list-style-type: none"> 1. Пошук і використання більш ефективних технологій і методів ведення бізнесу 2. Формування резервного та спеціального фондів 3. Кваліфікований управлінський персонал, наявність виконавчої дирекції 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аудит витрат кооперативу 2. Активізація фінансової та господарської діяльності 3. Забезпечення стійкого зростання фінансового та матеріально-технічного потенціалу кооперативу
Виживання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Обмежені фінансові ресурси 2. Недостатнє матеріально-технічне забезпечення 3. Недосконала система управління 4. Низький рівень кваліфікації персоналу 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Обґрунтування напрямів діяльності 2. Зниження виробничих витрат 3. Залучення додаткових внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування

Найбільший інтерес становлять стратегії зростання, зокрема диверсифікація діяльності кооперативів при сільських громадах, яку спрямовано

на забезпечення економічної стійкості кооперативу та надання йому значних конкурентних переваг. В сучасних умовах функціонування кооперативів такого типу найбільш прийнятними є горизонтальна та вертикальна диверсифікація. Застосування горизонтальної диверсифікації, яка передбачає надання нових видів послуг, які призначені для дійсних членів-власників кооперативного підприємства, але не пов'язані з наявними послугами технологічно, та вертикальної диверсифікації, сутність якої полягає у приєднанні до існуючого виробництва попередніх або наступних стадій, дозволить кооперативам при сільських громадах оптимізувати використання ресурсів, мінімізувати недоліки сезонності виробництва, зміцнити власні конкурентні позиції в ринковому середовищі, що позитивно впливатиме на ефективність діяльності кооперативів такого типу. Диверсифікація кооперативів при сільських громадах у сфері маркетингу насамперед спрямована на розширення та диференціацію каналів збуту продукції. Належну увагу слід приділяти становленню власної маркетингової мережі, яка поряд з гарантіями збуту продукції принесе додаткові прибутки членам-власникам кооперативів при сільських громадах.

Водночас застосування диверсифікації як стратегічної орієнтації передбачає не тільки вигоди для кооперативу, але й може містити певні небезпеки, головною з яких є помилкове визначення нових видів діяльності. Для розв'язання цієї проблеми пропонується визначення виробничої структури та планування діяльності кооперативів при сільських громадах на основі використання методу економіко-математичного моделювання. В контексті даного дослідження доцільним є застосування в якості критерію оптимальності мінімум відхилення фактичного обсягу наданих послуг членам-власникам кооперативу від потреб у цих послугах. При цьому основні обмеження задачі складаються з декількох груп: обмеження на неперевищення обсягів послуг над потребами членів кооперативу, надання послуг іншим клієнтам в межах 20 % річного товарообігу кооперативу та умови, що загальний обсяг послуг як членам кооперативу, так і іншим особам має бути не більшим за ресурсний потенціал кооперативу. У результаті вирішення задачі оптимізації отримано виробничий план діяльності кооперативу (табл. 3).

Таблиця 3

**Результати оптимізації виробничого плану діяльності обслуговуючого кооперативу
“Жубровицький” Олевського району Житомирської області**

Вид послуг	Од. виміру	Обсяг потреб в послугах	Фактично надано послуг	Розрахункове значення	
				для членів кооперативу	для інших осіб
Оранка городів	га	300	250	250	0
Косіння трав	га	8	4	8	25
Штучне осіменіння	голів	100	50	100	17
Обмолот зерна	га	54	44	54	8,9
Помол зернових	ц	490	430	430	0
Постачання комбікормів	т	10	3	10	0
Реалізація молока	т	800	743	800	384
Реалізація м'яса	т	40	4,9	40	0
Реалізація овочів	т	50	41	50	0
Реалізація фруктів	т	5	1,7	5	0

Вказані обсяги послуг (план виробництва) забезпечують максимально можливий ступінь задоволення потреб членів кооперативу, а також безбитковість його діяльності. Водночас окремі надлишкові ресурси кооперативу повністю не використовуються, тому кооператив має змогу надавати послуги стороннім особам. Впровадження економіко-математичної моделі дозволило привести у відповідність ресурсну базу кооперативу до потреб членів-власників та кон'юнктури ринку агросервісних послуг. Забезпечення балансу ресурсів кооперативу та потреб його клієнтів можливе шляхом розвитку кооперативних структур вищого рівня.

Реалізація стратегії диверсифікації вимагає забезпечення обслуговуючих кооперативів при сільських громадах ресурсами, насамперед фінансово-кредитними, що є однією із актуальних проблем їх розвитку. Альтернативою зовнішнім джерелам фінансування розвитку кооперативів є створення чотирьохрівневої (місцевої, регіональної, міжрегіональної та національної рівні) банківської кооперативної системи. Первинним інфраструктурним елементом цієї системи вбачаються кредитні спілки. Основою забезпечення ефективної діяльності кредитної спілки, яка насамперед спрямована на мікрокредитування дрібних товаровиробників (членів-власників), є функціонування спілки за принципом "позикових кіл". Сутність цієї системи полягає в тому, що клієнти кредитної спілки утворюють своєрідне неформальне об'єднання сільгосптоваровиробників з метою отримання необхідних коштів на ведення власного господарства на засадах колегіальної відповідальності за взяті на себе перед спілкою зобов'язання щодо повного та своєчасного повернення коштів. Якщо для будь-якого учасника "позикового кола" є неможливим повернення кредиту, решта виконуватимуть спільні зобов'язання. Отже, ефективність запропонованої системи мікрокредитування забезпечується тристоронніми відносинами "кредитор-група-позичальник". За такою схемою кредитування спілка мінімізує ризик неповернення коштів, оскільки вартість загального майна позичальників як ліквідної застави набагато перевищує суму наданих кредитів.

Важливою умовою ефективної діяльності кооперативів при сільських громадах є їх належне інформаційне забезпечення. Сучасний рівень інформаційно-консультаційного забезпечення більшості кооперативів такого типу характеризується відсутністю надійних джерел інформації. Вихід із ситуації, що склалася, вбачається у створенні дорадчих служб, основними функціями яких є інформаційне забезпечення аграрного сектора, в т. ч. кооперативів при сільських громадах, навчання та консультування з питань розвитку кооперативних відносин. Дорадча служба, як певний координаційний центр спрямування роботи наукових, інформаційних, сервісних структур, стане надійним та доступним джерелом надання інформаційно-консультаційних послуг щодо актуальних питань господарської діяльності кооперативів, розвитку соціальної інфраструктури села, становлення і функціонування третейських судів.

Якісне надання необхідних дорадчих послуг неможливе без постійного відстеження процесу формування та розвитку кооперативів при сільських

громадах. Одним із способів тривалого та дієвого спостереження за процесами функціонування обслуговуючих кооперативів як елементів ринкової інфраструктури є застосування моніторингу. Вбачається, що результати моніторингу функціонування кооперативів при сільських громадах стануть основою для прогнозування їх подальшого розвитку. Виходячи із можливої соціально-економічної ситуації в країні та в регіоні дослідження зокрема, прогнозування розвитку кооперативів такого типу доцільно визначати за трьома варіантами: I – оптимістичним (ймовірних за найбільш сприятливих умов); II – песимістичним (відповідає найгіршим умовам розвитку); III – реальним, тобто нормативним (табл. 4).

Таблиця 4

**Поваріантний прогноз розвитку кооперативів при сільських громадах
Північно-Західного регіону України на 2008 р.**

Показник	2005 р. (факт)	Варіант прогнозу		
		I	II	III
Житомирська область				
Кількість кооперативів, од.	60	108	60	84
Кількість членів кооперативів, чол.	2339	3824	2490	3157
Обсяг наданих послуг, тис. грн.	1242,3	1942,3	1319,1	1630,7
Волинська область				
Кількість кооперативів, од.	25	51	29	40
Кількість членів кооперативів, чол.	2071	3914	1466	2690
Обсяг наданих послуг, тис. грн.	706,0	1135,5	551,7	843,6
Рівненська область				
Кількість кооперативів, од.	18	36	17	26
Кількість членів кооперативів, чол.	1134	2054	1158	1606
Обсяг наданих послуг, тис. грн.	645,5	1089,8	457,6	773,7

Отже, прогнозування перспектив розвитку кооперативів при сільських громадах Північно-Західного регіону України дає підстави стверджувати, що їх діяльність у близькій перспективі буде стабілізуватись. Особливо це стосується кооперативів Житомирської області, функціонування яких навіть за песимістичного сценарію має тенденцію до зростання. Підвищення показників розвитку кооперативів при сільських громадах головним чином буде відбуватися за рахунок зростання їх кількості, а також збільшення обсягів наданих ними послуг та залучення нових членів до кооперативного підприємства.

ВИСНОВКИ

1. Особисті селянські господарства є формою господарювання, що отримала розвиток і забезпечила продовольчу безпеку в країні під час економічної кризи та скорочення виробництва аграрної продукції в сільськогосподарських підприємствах. Водночас темпи росту (зростання) виробництва сільськогосподарської продукції в ОСГ відстають від темпів розширення їх землекористування. Причиною цього є технічна відсталість

ведення дрібного приватного виробництва та низька його ефективність, труднощі зі збутом виробленої продукції, недостатній рівень розвитку ринкової інфраструктури, нестача коштів для подальшої діяльності. Розв'язання існуючих проблем лежить в площині об'єднання ресурсів самих сільськогосподарських товаровиробників за їх власної ініціативи шляхом створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів при сільських громадах.

2. Формування обслуговуючих кооперативів при сільських громадах відбувається за наявності необхідних організаційно-економічних передумов: відповідної спрямованості державної політики, впровадження інституту приватної власності, створення законодавчої бази, активізації підприємницької діяльності селян. Водночас процес становлення та подальшого розвитку кооперативів такого типу відбувається із певними труднощами, що пояснюється різними причинами об'єктивного та суб'єктивного характеру. Основними серед проблем їх функціонування є недосконалість нормативно-правова база в сфері сільськогосподарської кооперації, недостатня забезпеченість кооперативів матеріально-технічними, фінансовими, інформаційними ресурсами; низький рівень економічних і правових знань учасників кооперації; обмежений асортимент послуг та несвоєчасність їх надання; недостатньо розвинута збутова діяльність.

3. Однією із можливих стратегій розвитку кооперативів при сільських громадах є диверсифікація їх діяльності, яку спрямовано на забезпечення економічної стійкості кооперативу та надання йому значних конкурентних переваг в умовах мінливого ринкового середовища. Визначення оптимальних напрямів диверсифікації діяльності кооперативів різного рівня економічного розвитку здійснюється на основі вивчення сильних та слабких сторін внутрішнього маркетингового середовища кооперативів, а також можливостей та загроз ринку. Перспективним є участь кооперативів при сільських громадах та їх об'єднань у формуванні вертикальних маркетингових систем, що сприятиме мінімізації їх залежності від ринкових посередників, зокрема, постачальників, переробних підприємств, трейдерів, що в кінцевому підсумку сприятиме підвищенню конкурентоспроможності підприємств кооперативного сектора.

4. Економічно обґрунтована стратегія обслуговуючого кооперативу передбачає насамперед оптимізацію виробничих напрямів його діяльності. Удосконалення виробничої структури та планування діяльності кооперативів при сільських громадах повинно здійснюватись на основі економіко-математичного моделювання, метою якого є визначення оптимального співвідношення напрямів виробничої діяльності. Оптимізаційна модель дозволяє врахувати потреби членів-власників кооперативного об'єднання в послугах та можливості кооперативу задовольнити ці потреби. Апробація запропонованої моделі на практиці визначила необхідність розвитку кооперативних структур вищого рівня.

5. Однією із актуальних проблем розвитку кооперативів при сільських громадах є відсутність дієвої системи фінансово-кредитного забезпечення. Альтернативою зовнішнім джерелам фінансування розвитку кооперативів є створення чотирьохрівневої (місцевий, регіональний, міжрегіональний та

національний рівні) банківської кооперативної системи. Первинним інфраструктурним елементом цієї системи вбачаються кредитні спілки, що функціонують за принципом “позикових кіл”, діяльність яких спрямована на мікрокредитування дрібних товаровиробників (членів-власників). Ефективність запропонованої системи кредитування забезпечується тристоронніми відносинами “кредитор-група-позичальник”, які мінімізують ризик неповернення коштів, оскільки вартість загального майна позичальників як ліквідної застави набагато перевищує суму наданих кредитів.

6. Подальший розвиток кооперативів при сільських громадах тісно пов'язаний із формуванням системи надійного та якісного інформаційно-консультаційного забезпечення. Вирішенню цього завдання сприятиме створення регіональної аграрної дорадчої служби, структурним елементом якої вбачається інформаційно-консультаційний центр з надання послуг кооперативам при сільських громадах. Непересічного значення у функціонуванні дорадчої служби набувають третейські суди, діяльність яких буде спрямовано на розв'язання внутрішніх проблем обслуговуючих кооперативів.

7. Обґрунтовано необхідність застосування моніторингу функціонування обслуговуючих кооперативів, що передбачає ситуаційний аналіз сучасного стану діяльності обслуговуючих кооперативів; дослідження соціально-економічного потенціалу обслуговуючих кооперативів та ефективності його використання; відстеження ходу ринкових трансформацій та їх вплив на формування ринкового середовища і функціонування в ньому кооперативів як елементу інфраструктури аграрного ринку; розробку механізму створення інформаційної бази даних про сучасний стан та тенденції розвитку обслуговуючих кооперативів. Головне завдання моніторингу діяльності обслуговуючих кооперативів на регіональному рівні полягає в створенні надійної і об'єктивної основи для формування обґрунтованої регіональної політики регулювання розвитку обслуговуючих кооперативів та визначення її пріоритетних напрямів.

8. Поваріантні аналітичні розрахунки дали змогу встановити, що в Північно-Західному регіоні формується кооперативний уклад, який має перспективи подальшого розвитку. Визначено стабілізацію процесу розвитку кооперативів при сільських громадах, зокрема, поступове зростання їх кількості, збільшення обсягів наданих кооперативами послуг та залучення нових членів до кооперативного бізнесу. Згідно третього (оптимістичного) варіанту прогнозу до 2008 р. кількість кооперативів у Житомирській, Волинській та Рівненській областях збільшиться на 40,0 %, 60,0 % та 44,0 % відповідно. Обсяги наданих послуг зростуть в середньому на 25,2 %, зокрема у Житомирській області – на 31,1 %. Реалізація оптимістичного сценарію розвитку кооперативів при сільських громадах відбудеться за умови дієвої державної підтримки кооперативів як важливого елементу інфраструктури аграрного ринку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Швець Т. В. Соціально-економічна сутність трансакційних витрат в умовах ринкової трансформації аграрної економіки // Ринкова трансформація економіки АПК: Кол. монографія у чотирьох частинах. Ч. 3 / За ред. П. Т. Саблука, В. Я. Месель-Веселяка, Г. Є. Мазнева. – К.: ІАЕ, 2002. – С. 672-674.
2. Швець Т. В. Тенденції розвитку особистих селянських господарств Житомирської області // Вісник ДАУ. – Житомир. – 2004. – №1. – С. 263-272.
3. Швець Т. В. Кооперативи при сільських громадах: суть, призначення, проблеми і перспективи розвитку // Вісник ХНАУ. – 2004. – № 3. – С. 264-269.
4. Швець Т. В. Історико-економічні аспекти розвитку сільської кооперації в Україні // Вісник Львівського державного аграрного університету: Економіка АПК. – 2004. – № 11(2). – С. 317-323.
5. Швець Т. В. Досвід діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу “Макарівський сільський сервісний центр” // Таврійський науковий вісник. – 2004. – Вип. 35. – С. 182-186.
6. Швець Т. В. Передумови виникнення та функції кооперативів при сільських громадах // Таврійський науковий вісник. – 2005. – Вип. 37. – С. 221-226.
7. Швець Т. В. Особливості формування матеріально-технічної бази кооперативів при сільських громадах Північно-Західного економічного регіону України // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2005. – Вип. 2. – С. 286-289.
8. Швець Т. В. Особливості формування та функціонування кооперативів при сільських громадах Північно-Західного регіону України // Вісник ДАУ. – Житомир. – 2006. – №1. – С. 263-272.
9. Швець Т. В. Емпіричні результати дослідження соціальних функцій кооперативів при сільських громадах // Вісник Харківського національного технічного університету. – Х.: ХНТУСГ, 2006. – Вип. 35 – С. 302-305.

В інших виданнях:

10. Швець Т. В. Роль кооперативів при сільських громадах в соціальному розвитку села // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції “Динаміка наукових досліджень 2004”. Т. 50. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. – С. 80-82.
11. Швець Т. В. Місце і роль кооперативів при сільських громадах в пореформеному сільському господарстві // Проблеми суспільних трансформацій України в умовах транзитивного розвитку / За ред. Маслака П. В., Сауха П. В. – Житомир, 2004. – С. 42-43.
12. Степаненко Н. І., Швець Т. В. Методичні основи моніторингу діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів // Методичні основи сучасного дослідження в аграрній економіці / Матеріали Міжнародної

- науково-теоретичної конференції. В 3-х ч., Житомир, 3-5 берез. 2005 р. – Житомир: Вид-во “Державний агроєкологічний університет”, 2005. Ч. 2. – С. 106-109. (Автором запропоновано систему регіонального моніторингу функціонування обслуговуючих кооперативів).
13. Степаненко Н. І., Швець Т. В. Методичні засади обстеження діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів // Формування стратегії регіонального АПК / Матеріали міжфакультетської науково-практичної конференції молодих вчених, магістрів та студентів, 12 травн. 2005 р. – Житомир: Вид-во “Державний агроєкологічний університет”, 2005. – С. 132-134. (Автором визначено завдання та основні етапи моніторингу обслуговуючих кооперативів).
14. Швець Т. В. Диверсифікація як стратегія сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів при сільських громадах // Формування стратегії регіонального АПК / Матеріали міжфакультетської науково-практичної конференції молодих вчених, магістрів та студентів, 11-12 травн. 2006 р. – Житомир: Вид-во “Державний агроєкологічний університет”, 2006. – С. 132-134.

АНОТАЦІЯ

Швець Т. В. Формування і функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів при сільських громадах. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК. Державний вищий навчальний заклад “Державний агроєкологічний університет” Міністерства аграрної політики України, м. Житомир, 2006.

Дисертація присвячена дослідженню теоретичних, методичних та практичних питань становлення та функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів при сільських громадах. На основі вивчення і узагальнення вітчизняного досвіду визначено сутність сільської кооперації, сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів при сільських громадах, ідентифіковано передумови їх виникнення та функції.

Досліджено місце, роль і економічну ефективність особистих селянських господарств у сільському господарстві України, а також проблеми їх розвитку. Обґрунтовано необхідність об'єднання дрібних товаровиробників у обслуговуючі кооперативи при сільських громадах. Проведено аналіз сучасного стану розвитку обслуговуючих кооперативів Північно-Західного регіону України. Виявлено для наступної локалізації та нейтралізації основних чинників, які стримують ефективно їх функціонування в складних економічних умовах.

Визначено напрями та перспективи розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів при сільських громадах. Обґрунтовано необхідність застосування стратегічних орієнтацій кооперативів такого типу, зокрема, диверсифікації їх діяльності. Розроблено методичні засади оптимізації виробничої структури і планування діяльності обслуговуючих кооперативів при

сільських громадах. Запропоновано основні напрями їх ринкової адаптації, фінансового та інформаційно-консультаційного забезпечення. Доведено необхідність застосування моніторингу сучасних процесів становлення і функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та прогнозування їх подальшого розвитку.

Ключові слова: сільська кооперація, сільськогосподарський обслуговуючий кооператив при сільських громадах, диверсифікація, прогнозування, моніторинг.

АННОТАЦІЯ

Швец Т. В. Формирование и функционирование сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов при сельских общинах. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.02 – экономика сельского хозяйства и АПК. – Государственное высшее учебное заведение “Государственный агроэкологический университет” Министерства аграрной политики Украины, Житомир, 2006.

Диссертация посвящена исследованию теоретических, методологических и практических аспектов становления и функционирования сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов при сельских общинах. На основе изучения работ отечественных ученых, определена сущность сельской кооперации, сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов при сельских общинах, идентифицированы предпосылки их становления и функции. Наиболее важными предпосылками становления сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов при сельских общинах выделены направленность государственной политики, возникновение института частной собственности, создание законодательной базы, активизация предпринимательской деятельности.

Значительное внимание в работе уделено изучению тенденций и проблем развития личных крестьянских хозяйств. Актуальными проблемами их функционирования являются дефицит финансовых ресурсов, низкий уровень ресурсной поддержки малого бизнеса, отсутствие эффективной системы закупки, сохранения и реализации произведенной ими продукции, низкая производительность труда, органичный доступ к информационным ресурсам. В результате исследования обосновано необходимость объединения мелких сельскохозяйственных товаропроизводителей в обслуживающие кооперативы при сельских общинах.

С целью изучения современного состояния и проблем становления кооперативов при сельских общинах проведен анкетный опрос руководителей 63 кооперативов Житомирской, Волынской и Ровенской областей. Определены количественные и качественные изменения в развитии кооперативов, проанализированы основные показатели их деятельности. Наиболее

существенными проблемами функционирования обслуживающих кооперативов являются: недостаточное обеспечение финансовыми и материально-техническими ресурсами, отсутствие специалистов по сбыту, недостаточный уровень развития сбытовой деятельности. Вместе с этим, проблемы информационного обеспечения, получения качественных, научно обоснованных консультаций, повышения уровня квалификации и знаний также в значительной степени определяют эффективность функционирования этих кооперативов.

Определены направления и перспективы развития сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов при сельских общинах. Обоснована необходимость использования стратегических ориентаций кооперативов такого типа, в частности диверсификации их деятельности. Для обслуживающих кооперативов в нынешних условиях функционирования более приемлемыми являются вертикальная и горизонтальная диверсификация.

Разработан методологический подход оптимизации производственной структуры и планирования деятельности обслуживающих кооперативов, который предусматривает учет потребностей членов-собственников в определенных видах агросервисных услуг и возможностей кооператива удовлетворить эти потребности. Использование экономико-математической модели позволило определить объемы услуг, которые будут предоставляться посторонним клиентам с целью более эффективного использования ресурсной базы кооператива. Обосновано, что несоответствие между ресурсами, которые есть в наличии в кооперативе и потребностями является предпосылкой для развития кооперативных образований высшего уровня.

Самодостаточное развитие обслуживающих кооперативов при сельских общинах требует своевременного и качественного информационно-консультационного обеспечения. Решение этой проблемы предоставляется возможным с помощью становления и развития в регионе исследования специальной совещательной службы, функциональными обязанностями информационно-консультационного центра которой будет предоставление услуг обслуживающим кооперативам при сельских общинах.

Качественное предоставление необходимых информационно-консультационных услуг невозможно без постоянного отслеживания процесса формирования и развития сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов при сельских общинах. В связи с этим предложено использовать такой важный инструмент, как мониторинг, который является одним из способов длительного и действенного наблюдения за процессами функционирования обслуживающих кооперативов. Ожидается, что результаты мониторинга станут предпосылкой для прогнозирования их развития. В результате исследования определено, что функционирование кооперативов в ближайшей перспективе будет стабилизировано, особенно это касается обслуживающих кооперативов Житомирской области.

Ключевые слова: сельская кооперация, сельскохозяйственный обслуживающий кооператив при сельских общинах, диверсификация, прогнозирование, мониторинг.

SUMMARY

Shvets T. V. The Formation and Functioning of Agricultural Community Based Cooperatives. – Manuscript.

Thesis for a Candidate of Degree in Economics, speciality 08.07.02 – Economics of Agriculture and Agroindustrial Complex. – The State Higher Institution “The State Agroecological University” of Ministry of Agrarian Policy of Ukraine, Zhytomyr, 2006.

The thesis is devoted to the research into theoretical, methodological and practical aspects of formation and functioning the community based cooperatives. Based on studying and summarizing home experience, the essence of cooperative farming and community based cooperatives has been determined, the preconditions of their formation and functioning being identified. The place, role and economic efficiency of personal peasant farms in Ukraine’s agriculture as well as the problems of their development have been studied. The need in incorporating small-scale commodity producers into community based cooperatives has been substantiated. The analysis of the present-day conditions in the community based cooperatives development of North-Western region of Ukraine has been made. The main factors retarding the efficient functioning under hard economic conditions for their future localization and neutralization have been revealed.

The trends and perspectives of community based cooperative development have been determined. The demand for the application of strategically oriented cooperatives of this type, particularly, the diversification of their activities has been substantiated. The methods of production structure optimization and the community based cooperative activities planning have been developed. The basic trends of their market adaptation, financial and information and advisory supply have been suggested. The thesis substantiates the necessity of monitoring the present-day processes of community based cooperative formation and functioning and their further development prognostification.

Key words: cooperative farming, community based cooperatives, diversification, prognostification, monitoring.

Підписано до друку 13.12.2006 р.
Папір друкарський. Друк офсетний.
Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 0,9. Формат 60×90/16
Наклад 100 примірників. Зам. № _____
Віддруковано з готових оригінал-макетів автора
в ПП “Руга”, м. Житомир, вул. М.Бердичівська, 17-а